

Психологічні особливості представників з покоління

Анотація. Стаття присвячена аналізу психологічних особливостей покоління молоді, котре на сьогоднішній день є здобувачами освіти. Міркування автора ґрунтуються на Теорії поколінь історика Вільяма Штрауса та економіста Неїла Хоува, які назвали поколінням Z тих, хто народився на початку XXI сторіччя, на результатах теоретичного аналізу проблеми розвитку та функціонування пізнавальної сфери суб'єктів пізнання, на результатах власних спостережень. Автор розглядає особливості розвитку пізнавальних процесів студентів покоління Z і дає необхідні рекомендації щодо взаємодії представників різних поколінь в навчальному процесі.

Ключові слова: теорія поколінь, «кліпове» мислення, цифрові діти, особистісна тривожність, імпульсивність, механізми саморегуляції, «конфлікт поколінь», увага, сприйняття, пам'ять.

О.В. Чичинская. Психологические особенности представителей Z поколения.

Аннотация. Статья посвящена анализу психологических особенностей поколения молодёжи, которое сегодня получает образование. Рассуждения автора основываются на Теории поколений историка Вильяма Штрауса и экономиста Неила Хоува, которые назвали поколением Z тех, кто родился в начале XXI века, на результатах теоретического анализа проблемы развития и функционирования познавательной сферы субъектов обучения, на результатах и личных наблюдениях. Автор рассматривает особенности развития познавательных процессов студентов поколения Z и даёт необходимые рекомендации по взаимодействию представителей разных поколений в образовательном процессе.

Ключевые слова: теория поколений, «клиповое» мышление, цифровые дети, личностная тревожность, импульсивность, механизмы саморегуляции, «конфликт поколений», внимание, восприятие, память.

O. Chychynska. Psychological features of the representatives of the Z generation.

Abstract. The article is dedicated to the analysis of the psychological characteristics of the generation of young people who are now receiving education. The author examines the peculiarities of the development of the cognitive processes of this generation of students and gives the necessary recommendations on the interaction of representatives of different generations. The article is based on the Theory of Generations, the story of William Strauss

and the economist Neil Howe, who were called the generation Z, those who were born at the beginning of the XXI-st century.

Keywords: generational theory, “clip” thinking, digital children, personal anxiety, impulsivity, self-regulation mechanisms, “generational conflict”, attention, perception, memory.

Постановка проблеми. Аналіз тестування студентів у КЗВО «Криворізький медичний коледж» ДОР показав, що нове покоління студентів має інші, порівняно з прийдешнім поколінням, вимоги до навчання, інші стандарти спілкування і відносин. Так, нова реальність, а саме поява новітній цифрових технологій, призвели до появи нового покоління абітурієнтів з новими особистісними якостями і новими умовами до навчального процесу.

За результатами дослідження Фонду розвитку Інтернету в 2015 році майже 80% здобувачів освіти використовують Інтернет три години на добу; кожен шостий проводить там близько восьми годин на добу [5]. Таким чином сучасні діти сприймають інтернет як середовище проживання. Це вже не окрема віртуальна реальність, а частина їхнього життя.

Саме таких дітей називають покоління Z. Вони мають набір соціальних характеристик, який суттєво відрізняє їх від інших, наслідком чого насамперед є непорозуміння між однолітками, батьками, викладачами, які причетні до їх виховання й навчання. Щоб уникнути "конфліктів поколінь" і вибудувати адекватну та продуктивну співпрацю, необхідно з'ясувати характерні ознаки сучасного покоління цих дітей і дібрати ефективні психолого-педагогічні засоби співпраці з ними.

Мета статті полягає у висвітленні особливостей пізнавальних процесів студентів нового покоління для кращого порозуміння їх викладачами та створенні оптимальних умов для їхньої ефективної взаємодії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У 1991 році американськими вченими Нейлом Хоувом (Neil Howe) і Вільямом Штраусом (William Strauss) була створена Теорія поколінь. Згідно неї, кожні 20-25 років народжується нове покоління людей, що мають риси характеру, звички та особливості, які виділяють їх на тлі всіх інших і потім повторюються у майбутніх поколіннях [6].

Вчені помітили, що у поведінці поколінь явно простежувались основні чотири типи, які чітко змінювали один одного. Умовно ці типи було розділено на: пророків-ідеалістів, кочівників-активістів, героїв-примиренців, художників-приспосованців. Кожні чотири покоління,

послідовно стикаючись, формують цикл. Тривалість кожного такого циклу становить 80 років і зміна кожного циклу, подібна до змін пори року.

Так, покоління переможців (1900–1923 р.н.) – герої-примиренці (осінь) – відрізняються високою працездатністю, оптимізмом і відповідальністю. Мовчазне покоління (1923–1943 р.н.) або художники-приспосованці (зима) – схильні поважати закон і статус людини. Бебі-бумери (1943–1963 р.н.) або пророки-ідеалісти (весна) – цінують атмосферу стабільності та відчуття потрібності. Покоління X (1963–1984 р.н.) – кочівники-активісти (літо) – цінують розвиток і навчання, роботі приділяють більше уваги, ніж сім'ї, спрямовані до індивідуального успіху. Покоління Y (1984–2000 р.н.) – герої-примиренці (осінь) – комунікативні, цінують вільну атмосферу, схильні до співпраці та водночас прагнуть швидких результатів. Покоління Z (народжувалось після 2000 р.) або художники-приспосованці (зима) – це перше повністю цифрове покоління, пов'язане між собою за допомогою мережі Інтернет, YouTube, мобільних телефонів, SMS і MP3-плеєрів. Покоління α (розпочало народжуватись після 2010-2020 рр.) пророки-ідеалісти (весна) – більш врівноважені, більш позитивні і менш агресивні. Це будівники ноосфери майбутнього.

Незважаючи на те, що дана теорії отримала багато критичних зауважень, зокрема недостатність точних емпіричних даних та перебільшення справжніх відмінностей між поколіннями, одне з найголовніших питань яке вирішує ця теорія – розвиток уміння розмовляти з іншими поколіннями так, щоб покращити взаєморозуміння.

Виклад основного матеріалу дослідження. У рамках щорічного соціально-психологічного тестування, у коледжі проводиться низка тестів для визначення психологічних особливостей студентів-першокурсників (рівень їх навчальної мотивації, оцінка психологічних ресурсів і емоційного стану, тощо) для своєчасного визначення групи ризику з точки зору психологічної адаптації. Якщо до списку студентів, які потребували особливої уваги в 2017 році з 259 досліджуваних, входило 10,4 % студентів, то в 2018 році з 251 досліджуваних, цей список склався з 13,5 % осіб.

На основі розрахунків середньостатистичних показників дослідження психічних функцій було створено наступний психологічний портрет сучасного здобувача освіти:

- висока особистісна тривожність, вразливість, схильність до рефлексії. На фоні низької ситуативної тривожності майже відсутній опір до стресу. У зв'язку з цим, в більшості випадків, відчувають себе безпомічними, потребують керуючої і направляючої дії з боку дорослого;

- достатньо високий рівень сприйняття своєї особистості, задоволення собою. Сформований високий рівень вимог при відсутності засобів і навичок вирішення проблем;
- яскраво виражена індивідуалізація, орієнтація на себе. Свої інтереси ставить вище інтересів інших. Спостерігається готовність підтримувати прагнення бути незалежним і самостійним;
- не прикладає достатньо зусиль для виконання, прийнятих у суспільстві норм поведінки;
- спостерігається безпечність, імпульсивність, нахил до необдуманих дій, інакше кажучи, живе одним днем, не заглядаючи у майбутнє;
- не вміє і не бажає продумувати послідовність своїх дій, не може самостійно сформувати програму своєї поведінки, некритичний до своїх дій;
- занижені всі механізми саморегуляції (прогнозування, контроль, моделювання, оцінка результатів).

Аналіз тестів показав, що студенти погано собі уявляють навчання в медичному коледжі, слабо розуміють проблеми, які прийдеться вирішувати, настрої занадто оптимістичні і навіть тривалий час зберігається ілюзія щодо своїх досягнень у навчанні.

Необхідно підкреслити, що з однієї сторони проведений моніторинг говорить про відповідність психічного розвитку підлітків даної вікової категорії, але з іншої сторони, наводить нові дані про психологічні особливості сучасного покоління студентів, які дивним чином переплітаються з Теорією поколінь В. Штрауса та Н. Хоува. Розуміючи під поколінням сукупність людей, народжених в проміжок часу, що становить приблизно 20 років, вчені-дослідники описали цикли поколінь, що повторюються в історії США, включаючи 13 колоній. Крім того, Штраус і Хоув порівняли свої дослідження з основними трендами поколінь в інших країнах і з'ясували схожі цикли в деяких розвинутих країнах [6].

Проаналізувавши студентський і викладацький склад медичного коледжу, виявлено, що на сьогоднішній день склад студентів – це представники двох поколінь Y і Z, а викладацький склад – представники чотирьох поколінь, а саме: мовчазного, бeбi-бумерів, X і Y.

Серед студентів 13% покоління Y, та 69,8% покоління Z. Невеликий відсоток серед молоді і представників ехо-покоління, тобто студентів, які народилися на межі двох поколінь. Це X-Y - їх 4,8%, та Y-Z - їх 12,4%, вони увібрали в себе риси цих обох поколінь.

Серед викладачів представників мовчазного покоління 2%, бeбi-бумерів 44%, представників X – 43%, Y – 11%. Представників ехо-покоління ще менше, ніж серед студентів, Бeбi-бумери-X -1%, X-Y – 4%.

Крім того, теорія поколінь співвідноситься з таким природним явищем як зміна пори року та стадій розвитку живих організмів тобто підтверджується точка зору про те, що все в цьому світі обертається по колу і повторюється. Так, покоління переможців порівнюють з осінньою порою та періодом зрілості, мовчазне покоління з зимою та старістю, покоління бєбі-бумерів з весною та дитинством, а покоління X з літом і відповідно з юністю. Якщо слїдувати цїй логїцї, то покоління Z має багато схожого з так званим мовчазним поколінням (всього 2%), а покоління α , яке (з 2010 року почало своє існування) замінить покоління Z, і знайде багато спільного з поколінням бєбі-бумерів. Таким чином, переважна більшість студентів нашого коледжу представники покоління Z, тому доречно зупинитись на аналізі особливостей пізнавальної сфери психїки цього покоління.

Ще в підлітковому віці формується стійкість довільної уваги, наростає обсяг уваги, а також здатність до перемикання. Підліток вже здатний організувати і контролювати свою увагу. Викладачу вже не потрібно докладати багато зусиль, щоб привернути увагу навіть студентів-першокурсників.

Спеціальних досліджень особливостей уваги цифрового покоління поки в нашій країні поки не було. Однак, на основі зарубіжних досліджень можна з упевненістю сказати, що стійкість уваги у підлітків зменшується в десятки разів у порівнянні з попереднім поколінням, а ось перемикання і розподіл уваги розвинені добре [2]. Якщо 10 років тому починаючи з підліткового віку учень міг утримувати увагу 45 хвилин, то зараз цей показник знижується. Натомість сучасні юнаки з легкістю можуть робити кілька справ одночасно: вчити уроки, слухати музику, листуватися і грати в комп'ютерні ігри. Якщо в 90-ті роки розподіляти увагу було необхідно між читанням книги, переглядом телевізора та грою в класики чи піратів на вулиці, то сьогодні стимулів набагато більше. Частина цих стимулів знаходиться у віртуальному просторі, а увагу вони привертають не гірше за реальні речі. Так, американський редактор Майкл Харріс у книзі «З усіма та ні з ким» стверджує, що завдяки нейропластичності людський мозок набув надмірної здатності до засвоєння віртуальної цифрової інформації, що лишає далеко позаду будь-яку фізичну реальність [7].

Сприйняття теж змінилося у Z покоління. Діти, які проводять дуже багато часу за комп'ютером, в Інтернеті позбавляються певних сенсорних сигналів, які пов'язані з навколишнім світом – запахи, дотики, відчуття.

Зміни торкнулись і сприйняття соціальної дійсності. Так, у нового покоління знижуються показники цілісності життєвих орієнтирів, виникає розмивання життєвих принципів. Відбувається це в силу декількох причин. Перша – швидка зміна життя, внаслідок якого окремі життєві принципи, а то і стиль життя в цілому застарівають. Друге – світоглядний

розрив з батьками, життєві принципи дорослих стають для молоді неактуальними. І, нарешті, третє – надмірність інформації, або інформаційна перевантаженість, що є невід'ємною рисою сучасного інформаційного суспільства [4].

Виходить, що людина живе як би в тумані, в якому не видно орієнтирів. Раніше усталене в суспільстві життєве кредо було в чомусь спрощено: кожна людина повинна була зробити у своєму житті щось, яке зводилось до стандартного набору (побудувати будинок, виростити сина, посадити дерево). Зараз такої визначеності, яка б зводилась до простих формул, немає. Здавалося б, людина набуває більше свободи але наша молодь не знає, що з цією свободою робити. Як найкраще жити? Яким бути? До чого прагнути? Як розпоряджатися своїм життям правильно?

Сучасні молоді люди дивляться на навколишній світ через окуляри рольових комп'ютерних ігор, для них майбутнє життя – це гра, де є рівні, які треба пройти, є певні умови і правила проходження всіх етапів (якщо щось не вийде, можна ще раз повторити, виправити). У цій грі головним стає споживання – інформації, товарів, послуг, розваг. Діти поверхнево і легковажно ставляться до навчання, з оптимізмом дивляться в майбутнє і природно розраховують на успішне завершення кожного «рівня», навіть не уявляючи всієї серйозності і небезпеки реалій життєвого сюжету. Ймовірно, внаслідок суперечливості установок у студентів відзначається високий рівень особистісної тривожності: вони впевнені в собі, в своїй незвичайності і здібностях, але несвідомо відчують загрозу з боку зовнішніх умов.

Особливо необхідним в процесі навчання є такий пізнавальний процес, як пам'ять. Студентам потрібно запам'ятовувати велику кількість матеріалу. Ефективне функціонування процесів пам'яті – це умова успішної навчальної діяльності. Традиційно психологи стверджують, що уже в підлітковому віці учні відрізняються тим, що їх пам'ять стає більш довільною. Процеси пам'яті контролюються і організуються самим підлітком. Найбільш характерним для цього віку стає збільшення швидкості запам'ятовування та обсягу матеріалу, який зберігається в пам'яті.

У дітей цифрового покоління більше розвинена короткочасна пам'ять, ніж довгострокова. Короткочасна пам'ять є сховищем невеликих порцій інформації. Якщо людина не вважає її важливою, то пам'ять швидко позбавляється від неї. Довгострокова пам'ять надійно зберігає інформацію протягом тривалого часу. Інформація передається з короткочасної пам'яті в довготривалу в тому випадку, якщо ми вирішуємо, що має сенс її зберігати. Сучасній молоді, яка має можливість в будь-який час «погуглити» і знайти потрібну інформацію немає сенсу зберігати інформацію у своїй пам'яті.

Змінюється і структура мнемонічних процесів. Сучасні підлітки абсолютно точно запам'ятовують не зміст, а місце, де знаходиться будь-яка інформація. Змінюється інтенсивність мнемонічних процесів. Якщо раніше ми всі пам'ятали велику кількість телефонів, адрес, то тепер все у нас записано і немає сенсу це запам'ятовувати. І якщо у покоління X і Y ці зміни нашаровуються на те, що було, то у наших студентів формується інша пам'ять, інші процеси запам'ятовування. Наприклад, під час лекції доречно створити певну атмосферу пошуку та встановлювати послідовність разом зі студентом, враховуючи те, що більшість студентів краще запам'ятовують образні та емоційні картини.

Основною відмінною рисою нового покоління – є «кліпове мислення». Першим цей термін увів російський філософ Ф. Гиренок. Автор вважає, що відбувається зміна класичного лінійного мислення на повну протилежність – «абсолютну нелінійність», якій не притаманний понятійний апарат, а лише частково об'єктивне сприйняття [1]. «Кліпове мислення» – це процес відображення безлічі різноманітних властивостей об'єктів, без урахування зв'язків між ними, що характеризується фрагментарністю інформаційного потоку, алогічністю, повною різноманітністю, що надходить, високою швидкістю перемикання між частинами, фрагментами інформації, відсутністю цілісної картини сприйняття навколишнього світу [3].

У зв'язку з цим, намічається така тенденція – нездатність багатьох студентів системно сприймати інформацію, системно мислити і, відповідно, викладати свої думки. Часто після виголошеної (написаної) викладачем фрази, студент не намагається зрозуміти її цілком, а вихоплює шматок-подразник, на який у нього вже готова заздалегідь відповідь. Відбувається звикання до постійної зміни картин і образів, в такому випадку вже не можна сприймати класичні стрічки, музику, літературу – все, що вимагає зосередженості і вміння робити висновки.

Слід пам'ятати, що людина не народжується з таким мисленням. Воно виробляється при тривалому споживанні інформації в мозаїчному і препарованому вигляді, через музичні канали, ЗМІ, Інтернет. «Кліпове мислення» – це вектор у розвитку відносин людини з інформацією, яка виникла, не вчора і зникне не завтра, тому нам треба прийняти це як факт, бо саме таким чином відбувається розвиток одних когнітивних навичок за рахунок інших. Внаслідок цього сьгоднішні діти не вміють будувати проблемну комунікацію і взагалі перестають цінувати живе спілкування. Наприклад, вони все менше розуміють, як ставитися до викладачів і навіщо вони взагалі потрібні, оскільки комп'ютер «знає», тобто пам'ятає в мільйони разів більше, ніж викладач. Перебуваючи під пресингом різних дискурсів, що обрушуються на них через Інтернет, студенти, як правило, зовсім не усвідомлюють, що і як на них «осіло», чому вони раптом

починають говорити так, а не інакше. Вони охоче вступають в мовну гру з будь-якого питання, але при цьому виявляються нездатні розрізнити, коли вони думають самі і відстоюють дійсно свою позицію, а коли вони всього лише відтворюють скачану напередодні інформацію.

Інтернет ускладнює сьогодні формування мислення у студентів. Комп'ютер створює ілюзію, що ви можете проникнути в будь-який простір і діяти там. Насправді ж можливо лише знайомство з особливостями дискурсу, характерного для даного простору, комунікативно програти якусь схему дії, але не діяти, як у реальному житті. Чи можна цьому протистояти? Можливо, можна. Але, скріш за все, використовуючи можливості самого Інтернету.

Треба визнати, що процес соціалізація змінюється загалом. З'явилась вимога до соціалізації – щоб у людини був Інтернет, щоб вона володіла комп'ютером, щоб могла там спілкуватись. Людина, яка не спілкується в Інтернеті, буде гірше соціалізована, тому що вона буде гірше розуміти мову тих людей, які з ним розмовляють. Щоб краще розуміти студентів, потрібно бути обізнаними і добре орієнтуватись в Інтернеті.

Висновки. В наш час в закладах освіти навчаються студенти покоління Z. Від того, чого ми їх навчимо і як виховаємо, залежить наше теперішнє й майбутнє, саме тому викладачам, як представникам чотирьох попередніх поколінь, для уникнення конфліктів і оптимізації освітнього процесу варто враховувати під час організації навчання наступне: не тільки знати та розуміти особливості поведінки покоління Z, а психологічно правильно реагувати на неї; створити в навчальному закладі комфортні умови, які відповідають запитам цих дітей: надати можливість для підзарядки гаджетів, використовувати WI-FI, мультимедійні дошки, зручні місця для відпочинку, нестандартне оформлення інтер'єру тощо; трансформувати освітній процес відповідно до рекомендацій зарубіжних і вітчизняних вчених, педагогів-практиків; постійно підвищувати власну інформаційну грамотність і використовувати сучасні гаджети в освітньому процесі; спілкуватися з батьками учнів з метою їх інформування щодо особливостей покоління Z, а також знаходження спільних способів їх виховання й розвитку. Дотримання цих рекомендацій сприятиме покращенню взаєморозуміння і взаємодії викладачів і студентів, оптимізації навчального процесу в умовах сучасного інформаційного суспільства.

Список використаної літератури

1. Гиренок Ф. И. Метафизика пата (косноязычие усталого человека) / Ф.И.Гиренок. – М: Лабиринт, 1995. – 201с. – С.37-39.
2. Катс Дж. Поколения и стили обучения / Джон Катс. – М. : МАПДО ; Новочеркасск : НОК, 2011. – 121 с.

3. Попова С.Н. Теория поколений – ключ к оптимизации процесса обучения современного студента [Электронный ресурс] / С.Н. Попова. – Режим доступа : <http://www.nor-dipo.ru/en/node/581>.
4. Сапа А.В. Поколение Z – поколение эпохи ФГОС / А. В. Сапа // Инновационные проекты и программы в образовании. – 2014. – №2. – С. 24–30.
5. Солдатова Г. Покоління Z : психолог розповіла, як Інтернет змінив сучасних дітей [Електронний ресурс] / Галина Солдатова. – Режим доступу : <https://ukr.media/science/272956/>.
6. Strauss William, Howe Neil (1991) Generations : the history of America's future. 1584 to 2069. New York : Perennial, – 544 p.
7. Харріс Майкл «Со всеми и не с кем: книга о нас – последнем поколении, которое помнит жизнь до интернета», издание на русском языке. Оформление ООО «Манн, Иванов и Фербер», 2015. – 46с.